

Gertruda WIECZOREK

Szkolny doradca zawodowy w kontekście zmian oświatowych w wymiarze europejskim

Wejście Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. zostało obwarowane wieloma zaleceniami i rekomendacjami Komisji Wspólnot Europejskich, również w zakresie poradnictwa i doradztwa zawodowego¹. Według nich każda jednostka na każdym etapie rozwoju zawodowego powinna mieć prawo do opieki ze strony instytucji świadczących te usługi.

Studia porównawcze, które zostały przeprowadzone w zakresie poradnictwa i doradztwa zawodowego, wskazują na istnienie w tej dziedzinie wielu różnic nawet między państwami „piętnastki”, ale także wielu analogii. Widoczne są pewne występujące lub kształtujące się trendy, które zaczynają też mieć swoje odzwierciedlenie w polskim systemie poradnictwa zawodowego.

W poradnictwie europejskim wychodzi się z założenia, że:

- wszyscy potrzebują porady i wsparcia w procesie podejmowania kolejnych decyzji edukacyjnych i zawodowych,
- podjęcie trafnej decyzji wymaga wiedzy o istniejących możliwościach pomocy w przygotowaniu do podejmowania takich decyzji²,
- poradnictwa zawodowe powinno być w pełni dostępne i bezpłatne dla dzieci i młodzieży w okresie kształcenia.

Wybór zawodu jest długotrwałym procesem, w którym doradca dostarcza uczniowi informacji zawodoznawczych. Proces ten obejmuje następujące etapy:

- rozpoznanie, kształtowanie i rozwijanie zainteresowań zawodowych, udzielanie informacji o zawodach, badanie cech osobowych uczniów pod kątem ich przydatności zawodowej, ukierunkowanie zawodowe i pomoc w podjęciu decyzji zawodowej,
- orientacji szkolnej polegającej na przygotowaniu uczniów i młodzieży do wyboru właściwego kierunku dalszego kształcenia z uwzględnieniem jej predyspozycji psychofizycznych, zainteresowań, zamiłowań i uzdolnień oraz potrzeb rynku pracy;

¹ *Memorandum dotyczące kształcenia ustawicznego* (2000), Komisja Wspólnot Europejskich, pkt 5.

² Program SMART, *Poradnictwa zawodowe*, Raport końcowy, s. 6.

- orientacji zawodowej polegającej na przygotowaniu młodzieży do dokonywania właściwego wyboru zawodu z uwzględnieniem możliwości psychofizycznych, dążeń zawodowych i potrzeb rynku pracy,
- poszukiwanie właściwego zakładu pracy (po zdobyciu odpowiednich kwalifikacji), a w nim stanowiska, które byłoby właściwym polem aktywności zawodowej oraz opracowania indywidualnego planu kariery edukacyjnej i zawodowej³.

Orientacja zawodowa dzieci i młodzieży powinna maksymalnie wykorzystywać proces edukacji do wyboru najwłaściwszego poziomu kształcenia (typu szkoły), wyboru kierunku kształcenia zawodowego, zgodnego z predyspozycjami psychofizycznymi jednostki, zatrudnienia zgodnego z posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi, a w przypadku braku takiej możliwości służyć pomocą w podjęciu kształcenia bądź szkolenia w celu uzyskania nowych kwalifikacji zgodnych z potrzebami rynku pracy.

Poradnictwo zawodowe zawiera cele i zadania poradnictwa edukacyjnego, ponieważ każdy zawód wymaga od jednostki określonych kwalifikacji zawodowych, które można uzyskać głównie przez kształcenie. Wybór zawodu, szkoły i pracy jest konsekwencją wielu częściowych decyzji edukacyjnych, zawodowych i zatrudnieniowych, prowadzących do stabilizacji w konkretnej roli zawodowej, w celu zajęcia określonej pozycji zawodowej w strukturze społecznej. Można zatem założyć, iż jest to proces składający się co najmniej z kilku decyzji, a mianowicie:

- wyboru kierunku kształcenia i typu podjęcia kształcenia w zawodzie,
- podjęcia pracy — wejścia na rynek pracy,
- stabilizacji w zawodzie bądź zmiany zawodu z powodu braku pracy i konieczności podjęcia decyzji o ponownym zdobywaniu nowych kwalifikacji,
- wyjścia z zawodu — przejście na emeryturę⁴.

Aktualne zadania poradnictwa zawodowego w resorcie edukacji (w naszym kraju) reguluje przede wszystkim ustawa z 7 września 1991 r. *O systemie oświaty* (DzU z 1996 r. nr 67, poz.329 z późniejszymi zmianami), która zobowiązuje oświatowe placówki edukacji do „przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia” (Art. 1, pkt.14). Natomiast w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. *W sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU nr 11, poz. 114) znajdujemy, że „w przedszkolu, szkole i placówce mogą być zatrudnieni pedagog, psycholog i logopeda. W szkole o placówce może być zatrudniony również **szkolny doradca zawodowy**”.

³ Zob. S. Szajek, *Orientacja i poradnictwo zawodowe*, Warszawa 1979; S. Szajek, *Rola szkół zawodowych w orientacji zawodowej*, Warszawa 1980.

⁴ Zob. K. Lelińska, *Czynniki determinujące wybór zawodu, szkoły i pracy*, „Pedagogika Pracy” 1990, nr 18.

Zaprezentowane przepisy wprowadzają potrzebę istnienia służb doradczych, które usytuowane będą przede wszystkim w środowisku edukacyjnym ucznia. Można powiedzieć, że domagają się wprowadzenia funkcjonowania pewnego wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego. Na dzień dzisiejszy tylko w nielicznych szkołach zatrudniony jest doradca zawodowy.

Jak dotąd, działalność taką głównie realizują podległe resortowi edukacji poradnie psychologiczno-pedagogiczne i poradnie specjalistyczne. Statutowa działalność poradni zakłada konsultacje indywidualne dla uczniów, ich rodziców i nauczycieli oraz różne formy pomocy grupowej. Na terenie kraju funkcjonują 572 takie placówki, w tym 31 specjalistycznych. Poniższa tabela przedstawia ilość poradni w naszym kraju.

Tabela 1. Liczba poradni w poszczególnych województwach

Województwo	Liczba poradni ogółem	Liczba poradni specjalistycznych
Dolnośląskie	47	2
Kujawsko-pomorskie	27	2
Lubelskie	38	3
Lubuskie	22	1
Łódzkie	37	2
Małopolskie	46	6
Mazowieckie	77	5
Opolskie	16	-
Podkarpackie	28	2
Podlaskie	22	1
Pomorskie	31	-
Śląskie	53	4
Świętokrzyskie	18	-
Warmińsko-mazurskie	26	-
Wielkopolskie	53	2
Zachodniopomorskie	31	1
Ogółem	572	31

Źródło: Serwis internetowy Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej: www.cmpp.edu.pl

Poradnie ogółem zatrudniają ok. 7000 specjalistów, ale zadania z zakresu poradnictwa zawodowego realizuje ok. 1/5 wszystkich merytorycznych pracowników poradni. Przeprowadzone badania na terenie tych placówek przez G. Sołtysińską i E. Piątkowską⁵, które dotyczyły aktualnego stanu poradnictwa zawodowego w Polsce, wyraźnie wskazują na wzrost zapotrzebowania na usługi doradcze. Należy jednak zwrócić uwagę na ograniczoną do nich dostępność,

⁵ G. Sołtysińska, E. Piątkowska, *Stan doradztwa zawodowego w poradniach psychologiczno-pedagogicznych na podstawie wyników badań ankiety Doradca*, „Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego” 1997, nr 2 (7).

związaną przede wszystkim z ilością zatrudnianych doradców w poradniach. Uzyskane wyniki badań wskazują jednocześnie na dobre przygotowanie doradców zawodowych do wykonywania statutowych zadań, przy braku nowoczesnego oprzyrządowania i bardzo skromnych warunkach lokalowych poradni.

Należy zwrócić uwagę również na fakt, iż poradnie lokalizowane są w dużych aglomeracjach, a uczniowie z małych miasteczek i wsi mają znacznie trudniejszy dostęp do tych usług.

Poradnie poza diagnostyką i poradnictwem indywidualnym w szerokim zakresie prowadzą również warsztaty aktywizujące uczniów do samodzielnych decyzji zawodowych i edukacyjnych. Niestety, może z nich skorzystać jedynie ok. 300 000 uczniów, głównie ze szkół gimnazjalnych. Większość scenariuszy spotkań z młodzieżą dotyczy nabywania przez nią pewnych umiejętności, a mianowicie:

- poznawanie samego siebie,
- ocena własnych możliwości,
- uzyskiwanie właściwej informacji zawodowej,
- podejmowanie decyzji,
- prezentowanie siebie w różnych sytuacjach,
- aktywne poszukiwanie pracy.

Ponadto poradnie organizują spotkania z uczniami i ich rodzicami, prowadzą badania ankietowe dotyczące wyboru zawodu i szkoły (wykorzystując ich wyniki w pracy z uczniami), spotkania informacyjno-szkoleniowe dla pedagogów szkolnych, punkty informacji zawodowej, inicjują giełdy i targi zawodowców oraz targi edukacyjne. Niestety działań tych jest zbyt mało, aby objąć swym zasięgiem dzieci i młodzież ze wszystkich szczebli systemu edukacji. Działania te nie są jednak na tyle powszechne, aby mogła z nich korzystać cała populacja uczniów. Głównym powodem jest szczupłość kadry doradców na terenie tych placówek.

Z literatury tematu oraz własnych obserwacji wynika, iż polska młodzież jest często niezdecydowana, niedoinformowana i nieprzygotowana do podjęcia decyzji zawodowych. Nadal znaczna część uczniów odwleka wybór szkoły wyższego szczebla do ostatniej chwili, a ich decyzje są nieprzemyślane i przypadkowe. Nie mają też wystarczającego wsparcia ze strony rodziców.

Wybór zawodu jest wynikiem długotrwałych działań, w trakcie których uczeń przede wszystkim:

- zdobywa informacje o sobie (zainteresowania, temperament, zdolności, cechy osobowości, czy woli być między ludźmi, czy też nie),
- poznaje informacje o świecie pracy (informacje o zawodach – czynności, narzędzia, stanowiska, środowisko pracy, możliwości zatrudnienia),
- dopasowuje swoją sylwetkę do wymagań stawianych przez interesującego go zawód,
- poznaje ścieżki edukacyjne prowadzące do zdobycia wybranego zawodu,

- kształtuje umiejętności i nawyki umożliwiające prawidłowe wykonywanie podstawowych czynności intelektualnych i manualnych,
- kształtuje zainteresowania zawodowe i motywacje,
- kształtuje umiejętność samopoznania i samooceny.

Dobra znajomość samego siebie, a przede wszystkim umiejętność stałego poznawania siebie, gwarantuje podjęcie najbardziej optymalnej i realnej decyzji.

Dojrzałość do podjęcia decyzji zdaniem W. Rachalskiej polega na:

- obiektywnym określeniu własnych możliwości psychofizycznych, to jest bez przeceniania czy niedoceniania, jako podstawy określającej potencjalną przydatność zawodową,
- umiejętności uzasadnienia słuszności podjętej decyzji. Wiąże się to oczywiście z posiadaniem wiedzy o pozycji wybranego zawodu, o wymaganiach stawianych przez wybrany zawód (w zestawieniu z własnym wyposażeniem psychofizycznym), o rynku pracy, a także wiedza o sobie,
- świadomości trudności w realizacji podjętej decyzji i przekonanie o możliwości pokonania ich,
- świadomości konsekwencji wynikających z podjętej decyzji zarówno dla podejmującego decyzję, jak i dla osób z nim związanych⁵.

Istotnym efektem doradztwa zawodowego prowadzonego w szkole powinno być przede wszystkim wyzwalanie aktywności uczniów, mobilizowanie ich do udzielania odpowiedzi na pytania typu „jaki jestem?” i „kim chcę być?”.

Orientacja zawodowa jest procesem ciągłym obejmującym poszczególne etapy rozwoju zawodowego człowieka. Natomiast szkoła jest podstawową placówką, której jednym z zadań jest pomoc ogółowi młodzieży w kierowaniu przez nią własnym rozwojem zawodowym.

Realizowana w polskich szkołach reforma systemu edukacji stwarza okazję do rozwiązań systemowych. Jednym z nich jest nasycenie programów szkolnych treściami przygotowującymi uczniów do wejścia na rynek pracy. Dotyczy to między innymi wprowadzenia:

- na poziomie nauki w gimnazjum przedmiotu *Przygotowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*, jako jednego z modułów Wychowania obywatelskiego,
- na poziomie szkół ponadgimnazjalnych przedmiotu *Przedsiębiorczość*,
- na poziomie liceów tematycznego bloku międzyprofilowego *Podstawy aktywności zawodowej*,
- przeznaczenie w liceach profilowanych ok. 20% zajęć na kształcenie ogólnozawodowe.

Niestety, obecnie większość tematów realizowana jest z nastawieniem ekonomicznym do przyszłej pracy, przybliżając uczniom zasady samozatrudnienia, natomiast w małym stopniu przygotowując do planowego i dojrzałego wyboru

⁵ W. Rachalska, *Znaczenie samopoznania i samooceny*, [w:] *Zajęcia aktywizujące uczniów do samodzielnego wyboru zawodu*, red. J. Woroniecka, Warszawa 1989.

zawodu i ścieżek kształcenia w trakcie całej nauki w szkole, czego doświadczają uczniowie krajów zachodnioeuropejskich. Światowe standardy gwarantują im dostępność i powszechność usług doradczych na terenie szkoły.

Nauczyciele wymienionych przedmiotów nie czują się do takiej pracy przygotowani i podejmują ją sporadycznie.

Sytuacja powinna ulec poprawie w najbliższych latach, bowiem ramowe statuty szkół ponadpodstawowych nakładają na dyrektorów i rady pedagogiczne „obowiązek organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia, a także organizację współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc uczniom i rodzicom” (DzU z 2001 r. nr 61, poz. 624, oraz z 2002 r. nr 10, poz. 96).

W tym szkolnym systemie każda osoba mająca kontakt z uczniem ma do spełnienia szczególną i ważną rolę. Są to: dyrektor szkoły, rada pedagogiczna, jako ciało ustawodawcze i wykonawcze, pedagog szkolny, wychowawca, nauczyciele „przedmiotowcy”, zwłaszcza nauczyciel informatyki, bibliotekarz, nauczyciel zawodu, kierownik praktyk, opiekun kółek zainteresowań, pielęgniarka szkolna.

Ważnym zadaniem szkoły w funkcjonowaniu wewnątrzszkolnego systemu doradztwa jest gromadzenie, systematyczne aktualizowanie i udostępnianie informacji edukacyjnej i zawodowej oraz informacji o rynku pracy. Właściwym miejscem do tych działań jest dobrze wyposażona w różne nośniki informacji biblioteka szkolna⁶.

Zapisy cytowanego wyżej rozporządzenia wymagają jednak pewnych uzupełnień, określenia założeń ww. systemu doradztwa oraz osób odpowiedzialnych za realizację zadań. Korzystnym rozwiązaniem jest powoływanie **szkolnych doradców zawodowych** i przygotowanie ich do podjęcia działań.

Wydział Poradnictwa Zawodowego Krajowego Ośrodka Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej w latach 2002 – 2003 podjął zadanie sprecyzowania koncepcji działań szkolnego doradcy zawodowego — osoby odpowiedzialnej za organizację i funkcjonowanie wewnątrzszkolnego systemu doradztwa⁷. Zakres jego obowiązków pokrywa się z przewidywanymi zadaniami dla tego specjalisty przez MENiS, zawartym w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. *W sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU nr 11, poz. 114).

W ramach opracowanej koncepcji uzasadniono potrzebę powołania doradcy i przedstawiono korzyści płynące z jego pracy na terenie szkoły. Opisane zostały

⁶ A. Łukaszewicz, G. Soltysińska, *Propozycje standardowego wyposażenia bibliotek szkolnych w materiały z zakresu informacji zawodowej*, „Nowa Edukacja Zawodowa” nr 4/ 2002, Warszawa. KOWEZ.

⁷ *Szkolny doradca zawodowy*, oprac. A. Łukaszewicz, G. Soltysińska, KOWEZiU, Warszawa 2003.

cele, zadania i sylwetka szkolnego doradcy zawodowego oraz systemu doradztwa dla różnych poziomów kształcenia oraz standard wyposażenia pracowni szkolnego doradcy zawodowego.

Uzasadnienie potrzeby utworzenia stanowiska szkolnego doradcy zawodowego

- Potrzeba profesjonalnej pomocy, usytuowanej blisko ucznia, zwiększającej trafność podejmowanych decyzji edukacyjnych i zawodowych, minimalizującej koszty psychiczne wynikające z niewłaściwych wyborów i koszty materialne związane z dojazdem do placówek specjalistycznych.
- Zagwarantowanie systematycznego oddziaływania na uczniów w ramach planowych działań realizowanych metodami aktywnymi (warsztaty, zajęcia aktywizujące).
- Udzielanie uczniom pomocy w wyborze i selekcji informacji dotyczących edukacji i rynku pracy, zgodnie z planowanym przez nich kierunkiem rozwoju zawodowego.
- Obniżenie społecznych kosztów kształcenia dzięki poprawieniu trafności wyborów na kolejnych etapach edukacji.
- Dostosowanie rozwiązań polskich do standardów krajów UE, w związku z członkostwem Polski od 2004 roku.

Cele działania szkolnego doradcy zawodowego

- Przygotowanie młodzieży do trafnego wyboru zawodu i drogi dalszego kształcenia oraz opracowania indywidualnego planu kariery edukacyjnej i zawodowej.
- Przygotowanie ucznia do radzenia sobie w sytuacjach trudnych, takich jak: bezrobocie, problemy zdrowotne, adaptacja do nowych warunków pracy i mobilności zawodowej.
- Przygotowanie ucznia do roli pracownika.
- Przygotowanie rodziców do efektywnego wspierania dzieci w podejmowaniu przez nie decyzji edukacyjnych i zawodowych.
- Pomoc nauczycielom w realizacji tematów związanych z wyborem zawodu w ramach lekcji przedmiotowych.
- Wspieranie działań szkoły mających na celu optymalny rozwój edukacyjny i zawodowy ucznia.

Zadania szkolnego doradcy zawodowego

- Systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na informacje i pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej.
- Gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu i kierunku kształcenia.

- Wskazywanie osobom zainteresowanym (młodzieży, rodzicom, nauczycielom) źródeł dodatkowej, rzetelnej informacji na poziomie regionalnym, ogólnokrajowym, europejskim i światowym na temat:
 - rynku pracy,
 - trendów rozwojowych w świecie zawodów i zatrudnienia,
 - możliwości wykorzystania posiadanych uzdolnień i talentów w różnych obszarach świata pracy,
 - instytucji i organizacji wspierających funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w życiu codziennym i zawodowym,
 - alternatywnych możliwości kształcenia dla młodzieży z problemami emocjonalnymi i niedostosowaniem społecznym,
 - programów edukacyjnych Unii Europejskiej,
 - porównywalności dyplomów i certyfikatów zawodowych.
- Udzielanie indywidualnych porad edukacyjnych i zawodowych uczniom i ich rodzicom.
- Prowadzenie grupowych zajęć aktywizujących, przygotowujących uczniów do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej.
- Kierowanie, w sprawach trudnych, do specjalistów: doradców zawodowych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i urzędach pracy, lekarzy itp.
- Koordynowanie działalności informacyjno-doradczej szkoły.
- Wspieranie rodziców i nauczycieli w działaniach doradczych poprzez organizowanie spotkań szkoleniowo-informacyjnych, udostępnianie im informacji i materiałów do pracy z uczniami itp.

- Współpraca z Radą Pedagogiczną w zakresie:
 - tworzenia i zapewnienia ciągłości działań wewnątrzszkolnego systemu doradztwa, zgodnie ze statutem szkoły,
 - realizacji zadań z zakresu przygotowania uczniów do wyboru drogi zawodowej, zawartych w programie wychowawczym szkoły.
- Systematyczne podnoszenie własnych kwalifikacji.
- Wzbogacanie warsztatu pracy o nowoczesne środki przekazu informacji (internet, CD, wideo itp.) oraz udostępnianie ich osobom zainteresowanym.
- Współpraca z instytucjami wspierającymi wewnątrzszkolny system doradztwa: kuratoria oświaty, centra informacji i planowania kariery zawodowej, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, powiatowe urzędy pracy, wojewódzkie komendy OHP, zakłady doskonalenia zawodowego, izby rzemieślnicze i małej przedsiębiorczości, organizacje zrzeszające pracodawców itp.

Sylwetka szkolnego doradcy zawodowego

- Status szkolnego doradcy zawodowego.

- Etatowy pracownik szkoły z wydzielonym pensum godzin na realizację zadań.
- Kwalifikacje szkolnego doradcy zawodowego.

Szkolnym doradcą zawodowym może być osoba, która legitymuje się dyplomem ukończenia:

- studiów magisterskich na kierunku (specjalności) zgodnym (lub zbliżonym) z rodzajem prowadzonych zajęć i przygotowaniem pedagogicznym,
 - studiów magisterskich na kierunku (specjalności) innym niż rodzaj prowadzonych zajęć i przygotowaniem pedagogicznym, która ponadto ukończyła studia podyplomowe lub inne prowadzone przez szkołę wyższą z zakresu studiów wyższych zawodowych na kierunku (specjalności) zgodnym lub zbliżonym orientacji i poradnictwa zawodowego, doradztwa personalnego,
 - studiów wyższych zawodowych na kierunku (specjalności) zgodnym (lub zbliżonym) z rodzajem prowadzonych zajęć i przygotowaniem pedagogicznym, która ponadto ukończyła studia podyplomowe, uzupełniające lub inne prowadzone przez szkołę wyższą z zakresu orientacji i poradnictwa zawodowego, doradztwa personalnego.
- Wymagania psychologiczne, jakie musi spełniać szkolny doradca zawodowy:
- szacunek dla autonomii ucznia,
 - komunikatywność, dyskrecja, empatia, zaufanie.
 - operatywność, przedsiębiorczość, otwartość na zmiany,
 - umiejętność współpracy,
 - świadomość własnych ograniczeń w zakresie udzielania pomocy.

Korzyści wynikające z działalności szkolnego doradcy zawodowego

- Dla indywidualnych odbiorców:
- łatwy dostęp do informacji edukacyjnej i zawodowej — dla uczniów, nauczycieli oraz rodziców,
 - poszerzanie edukacyjnych i zawodowych perspektyw uczniów,
 - świadome, trafniejsze decyzje edukacyjne i zawodowe,
 - ułatwienie wejścia na rynek pracy dzięki poznaniu procedur pozyskiwania i utrzymania pracy,
 - świadomość konieczności i możliwości zmian w zaplanowanej karierze zawodowej,
 - mniej niepowodzeń szkolnych, zniechęcenia, porzucania szkoły, a potem pracy, jako konsekwencji niewłaściwych wyborów.
- Dla szkół:

- realizacja zobowiązań wynikających z zapisów zawartych w ramowych statutach gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych oraz centrów kształcenia praktycznego i centrów kształcenia ustawicznego,
 - zapewnienie ciągłości działań orientacyjno-doradczych szkoły i koordynacji zadań wynikających z programów wychowawczych szkół i placówek,
 - utworzenie na terenie szkoły bazy informacji edukacyjnej i zawodowej oraz zapewnienie jej systematycznej aktualizacji.
- Dla innych podmiotów edukacyjnych:
- uzyskanie przepływu informacji zawodowej sprzyjającego trafnym wyborom uczniów i korzystnie wpływającego na dostosowanie programów nauczania do wymagań rynku pracy,
 - możliwość zatrudnienia nauczyciela przygotowanego do prowadzenia orientacji zawodowej dzięki wprowadzeniu stanowiska szkolnego doradcy zawodowego — stabilizacja kadry podejmującej te działania na terenie placówek.
- Dla państwa i władz lokalnych:
- zwiększenie świadomości społecznej, dotyczącej konieczności racjonalnego planowania rozwoju zawodowego przez jednostki,
 - podejmowanie właściwych decyzji, efektywnie przeciwdziałających bezrobociu,
 - zapewnienie powszechności i dostępności usług doradczych zalecanych przez Komisję Unii Europejskiej.
- Dla pracodawców:
- zwiększenie szansy znalezienia odpowiednio przygotowanych kandydatów, świadomych oczekiwań rynku pracy.

Szkolny doradca zawodowy powinien zatem, obok psychologa, pedagoga i logopedy, stać się kolejną osobą wchodzącą w system pomocy psychologiczno-pedagogicznej, oferowanej przez szkołę uczniowi i jego rodzicom. We współpracy z Radą Pedagogiczną, mając określony status zawodowy, będzie wówczas nie tylko koordynatorem działań orientacyjno-informacyjnych szkoły (w pełni je integrując), lecz poprzez własne działania wobec ucznia dostarczy mu okazji do wzięcia odpowiedzialności za własne, świadome inicjatywy w planowaniu przyszłości zawodowej.

Ważne dokumenty, na których opiera się aktualnie poradnictwo i doradztwo zawodowe w Polsce, to:

- Zalecenia zawarte w memorandum unijnym. Główne założenie nr 5: Zmiana charakteru poradnictwa i doradztwa (patrz załącznik).
- **Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010**, przyjęta 8 lipca 2003 r. Jej celem jest kształcenie ustawiczne skierowane do mło-

docianych i do osób dorosłych, rozwijające zdolności, wzbogacające wiedzę, ułatwiające nabywanie kwalifikacji i zdobywanie nowego zawodu, przy zrealizowaniu 6 kategorii działań priorytetowych:

1. Zwiększenie dostępności do kształcenia ustawicznego.
2. Podnoszenie jakości kształcenia ustawicznego.
3. Współdziałanie i partnerstwo instytucji i organizacji kształcących oraz pracodawców.
4. Wzrost inwestycji w zasoby ludzkie.
5. Tworzenie zasobów informacyjnych w zakresie kształcenia ustawicznego i rozwój usług doradczych.
6. Uświadamianie roli i znaczenia kształcenia ustawicznego.

— **Strategia Państwa dla młodzieży na lata 2003 – 2012**, z 19 sierpnia 2003 r.

Jej ideą jest wyrównywanie szans młodego pokolenia Polaków, tworzenie im odpowiednich warunków bytowych, umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, kulturalnym, politycznym oraz realizację planów życiowych. Zakłada 6 celów strategicznych:

1. Tworzenie i wyrównywanie szans rozwoju i samorealizacji młodego pokolenia.
2. Stwarzanie szans dla rozwoju własnej aktywności młodego pokolenia.
3. Przeciwdziałanie marginalizacji młodego pokolenia.
4. Rozwijanie międzynarodowej współpracy młodzieży.
5. Zbudowanie systemu informacji młodzieżowej.
6. Kształcenie i doskonalenie zawodowe dorosłych pracujących z młodzieżą.

Efektom realizacji tych przedsięwzięć może być widoczna transformacja poradnictwa zawodowego, spełniająca europejskie standardy powszechności i dostępności do pomocy w planowaniu rozwoju zawodowego człowieka, na każdym etapie jego życia. Pomoc ta jest szczególnie ważna wtedy, gdy podejmowane kolejne decyzje edukacyjne i zawodowe mogą rzutować na przebieg całej drogi zawodowej jednostki.

Załącznik.

Zalecenia zawarte w memorandum unijnym.

Główne założenie nr 5: Zmiana charakteru poradnictwa i doradztwa.

Cel: Upewnić się, że każdy posiada łatwy dostęp do rzetelnych informacji i porad o możliwościach kształcenia na obszarze całej Europy i na każdym etapie swojego życia.

W przeszłości większość ludzi tylko raz pokonywała drogę od edukacji, przez szkolenia do rynku pracy — będąc w młodym wieku, kończyli naukę w szkole bądź uniwersytecie i znajdowali pracę, choć czasami podejmowali w międzyczasie jedno lub więcej szkoleń zawodowych. Dzisiaj, wszyscy możemy potrzebować informacji i porad, które pomogą nam odpowiedzieć na pytanie „co robić dalej”, jakie wielokrotnie i całkiem niespodziewanie pojawi się w naszym życiu. Stanowi ono integralną część ciągłego procesu planowania i realizowania naszego projektu życia, w którym płatna praca jest ważnym, ale tylko jednym z wielu elementów. Przy dokonywaniu wyborów i podejmowaniu decyzji nieodzowne stają się odpowiednie i rzetelne informacje, a przy precyzowaniu naszego celu często pomagają nam rady profesjonalistów.

W takiej sytuacji należy zmienić sposób postrzegania poradnictwa i zacząć traktować je jako powszechną i stale dostępną usługę, obejmującą jednocześnie poradnictwo naukowe, zawodowe i personalne, która kierowana jest do szerokiego grona nowych odbiorców. Życie i praca w społeczeństwie opartym na wiedzy wymaga od obywateli aktywności i wewnętrznej motywacji do rozwoju zawodowego i do rozwoju własnej osobowości. Oznacza to, że wszelkie poradnie powinny działać z nastawieniem na stronę popytu zamiast podaży, koncentrując się na potrzebach i wymaganiach klientów.

Zadaniem osób zajmujących się poradnictwem jest towarzyszenie jednostkom na ich życiowej drodze, zwiększając przy tym ich motywację, dostarczając im właściwych informacji i ułatwiając podejmowanie decyzji. Do tego niezbędna jest bardziej proaktywna orientacja — to znaczy należy wychodzić naprzeciw potrzebom ludzi, zamiast jedynie czekać, aż zgłoszą się po poradę, należy podejmować działania ugruntowujące osiągnięte dotychczas wyniki, nie dopuszczać do kolejnych przypadków porzucenia nauki w szkołach i nieukończenia kursów szkoleniowych i rekompensować doznane straty pozytywnym działaniem.

Działalność osób profesjonalnie zajmujących się poradnictwem i doradztwem można określić mianem „pośrednictwa”. Wysuwając na pierwszy plan zainteresowania klienta, „pośrednik-doradca” może zrobić zestawienie adekwatnych informacji, które pomogą ukierunkować daną osobę na przyszłość. Źródła informacji pochodzące z internetu, oparte na technologii informatycznej, oraz narzędzia diagnostyczne pozwalają odkryć nowe horyzonty i przyczyniają się do wzbogacenia oferty i poprawienia jakości usług w zakresie poradnictwa i doradztwa. Mogą one wspomagać doradców, ale z pewnością nie mogą ich zastą-

pić – nowe technologie potencjalnie niosą ze sobą nowe problemy do rozwiązania. Na przykład, będą oni musieli wykształcić zdolności niezbędne do zarządzania i analizowania informacji, ponieważ będą wzywani przez ludzi zagubionych w informacyjnym labiryncie i potrzebujących pomocy w wyszukiwaniu tego, co jest dla nich istotne i użyteczne. W globalizującym się świecie nauki ludzie będą potrzebowali także porad dotyczących jakości oferowanych form kształcenia.

Z powyższych przyczyn usługi w zakresie poradnictwa i doradztwa powinny nabrać bardziej holistycznego charakteru. Dzięki temu mogłyby zaspokajać wiele potrzeb i spełniać różne wymagania osób z rozmaitych środowisk. Nie trzeba dodawać, że takie usługi powinny być dostępne w najbliższym otoczeniu. Doradcy muszą znać nie tylko życie osobiste i społeczne tych, którym udzielają informacji i porad, ale także profil lokalnego rynku pracy i potrzeby pracodawców. Usługi w zakresie poradnictwa i doradztwa powinny stać się nieodłącznym elementem usług świadczonych na rzecz pojedynczych osób, społeczeństwa i nauki. Taka sieć powiązań sprawiłaby, że w jednym miejscu byłyby dostępne odpowiednie ekspertyzy, doświadczenia i zasoby.

W ciągu kilku ostatnich lat okazało się, że coraz więcej informacji jest poszukiwanych i odnajdywanych w nieformalnych i nieoficjalnych formach kształcenia. Osoby zawodowo zajmujące się poradnictwem i doradztwem zaczynają to uwzględniać w swojej pracy nie tylko przez nawiązywanie kontaktów z lokalnymi stowarzyszeniami i grupami wolontariuszy, ale także przez tworzenie podstawowego zakresu usług w najbliższym otoczeniu. Są to ważne strategie mające na celu ułatwienie dostępu tym grupom docelowym, które są w znacznym stopniu społecznie upośledzone.

Tradycyjnie, usługi w zakresie poradnictwa i doradztwa dostarczane były przez państwo. Ich celem było wspomaganie absolwentów, którzy po raz pierwszy wkraczali na rynek pracy. W ciągu ostatnich trzydziestu lat na rynku pojawiło się bardzo wiele firm o tym profilu, które oferują usługi przede wszystkim dla osób wysoko kwalifikowanych. W niektórych państwach członkowskich poradnictwo i doradztwo to dziedziny całkowicie lub częściowo sphywatyzowane. Nawet przedsiębiorstwa zaczęły inwestować z myślą o swoich pracownikach w usługi związane z doradztwem. Niemniej, wyznaczanie wspólnych, minimalnych standardów jakościowych oraz określanie uprawnień pozostaje w gestii sektora publicznego.